

Enrique Stanko Vráz
V DÁLAVÁCH SVĚTŮ

Enrique Stanko Vráz

V DÁLAVÁCH SVĚTŮ

2012

Enrique Stanko Vráz
V dálavách světů

© *Carpe diem*, 2012

www.carpe.cz

Made in Moravia, Czech Republic, EU

ISBN 978-80-87631-39-3

Obsah

Osm let v Africe	5
AFRICKÝ DENÍK	6
Z CEST ZÁPADNÍ AFRIKOU	24
Na hořejším toku Gambie	24
Mezi Ašanty	35
Na Kanárských ostrovech	45
NAPŘÍČ ROVNÍKOVOU AMERIKOU	53
E. St. Vráz píše do Prahy	53
Na palubě „Bolivarů“	60
Kanoe „Praha“ a cesta do Urbany	68
Periko – Opuštěn mužstvem – Guahibové	103
Indiáni Piaroas – Peřejemi	132
Mravy a zvyky Guahibů	170
Yavitanci	192
Z Venezuely do Brazílie	206
Dokončení cesty	219
BORNEO A NOVÁ GUINEA	236
Na Borneu	236
Mezi Dajáky a orangutany	249
Mé „Baby“	268
Rajky	281
Ze Singaporu na Novou Guineu	299
ČÍNA	320
Úvod	320
V Pekingu	321
Život ve městě	333
Čínská zdvořilost	345
Čínské kláštery	353
Město císařských paláců	373
<i>Doslov</i>	413

Osm let v Africe

(Z knihy Vlasty Vrázové *Život a cesty E. St. Vráze*)

Nevelká knížka s prolomenou deskou, barvy plísně a stáří, uvnitř zežloutlá půlstoletím, ležela v kufru jako kus hadru. Ani se neví, kudy putovala, kolik zemí jí bylo domovem, patřila však jen jednomu pánu.

Oba skončili svou pout' v Praze, ale dnes již jen knížka vypráví. Zahájila s ním svou bludnou cestu světem v ten den, kdy vybral si ji z mnohých jiných na pultu židovského krámu v Gibraltaru r. 1880. Byla tehdy uvnitř bílá, nepopsaná, jemu bylo sotva dvacet let, dvacet let rušného mládí a stálé touhy.

Vyšel z krámků, usedl na skálu. Byl jasný den a přes hladinu moře na protější straně bělaly se bílé domy Tangeru, pouhý skok do Afriky. Zdálo se mu, že cíl jeho touhy vede saharskou pouští s karavanou do záhadného, zakázaného Timbaktu.

Tři dobrodružná léta za vidinou, která žádným úsilím, žádným útrpením se nepřibližovala. Život v přestrojení za Araba byl nebezpečný, za chudého žida, opovrhovaného, od všech kopaného, jen těžce snesitelný. Tři roky ohromné vůle, největších obětí – a úplný nezdar. Ale Timbaktu nadále vyzývá odvážlivce křesťany. Co nejde ze severu, mohlo by se podařit z jihozápadu. V marokánském šatu v mezipalubí plaví se k břehům „pohřebiště bělochů“, Gambie.

AFRICKÝ DENÍK

Gambia, 14. září 1883

V pátek spatřil jsem konečně cíl své cesty z paluby anglické lodi. Pohled na Bathurst v deštivém, nevlídném počasí není ani trochu okouzující. Panuje tísnivé pološero nad celou krajinou a dodává plochému okolí smutného rázu. Poněvadž člun nemůže přistát, musí se část cesty k souši vykonat na zádech některého černocho.

Stojím na vytoužené půdě západní Afriky. Ale stojím zde jaksi zmokle. Je večer. Já nevím, kam a jak. V celém Bathurstu prý je asi dvacet Evropanů, počítaje dohromady veškeré hodnostáře. Avšak není místnost, kde by člověk za něco peněz obdržel přístřeší. Vidím, že ten, kdo nemá doporučení na některou zdejší firmu, kdo nemá známosti aneb v kapse hodně zlata, je zde člověkem ztraceným. Mně chybí všechno – těch mizerných 170 franků přece nemohu nazvat penězi. Co si počnu?

Včera, když jsem hledal u bělochů nocleh za peníze, vysmáli se mi. Zdá se jim nejen podivné, že takový ubohý „naturalista“ si přijde bez všech známostí, nýbrž také podezřelé. Evropan prý neznámého k sobě bez doporučení nevezme. Černochům zase je nápadné, že by se běloch spokojil s jejich obydlím, když zde má své sourozence, pěkné budovy obývací. Našel jsem předtím pohostinství v Atlasu a na Sahaře u divokých kmenů arabských a berberských. Že mi je však odprou soukmenovci, Evropané, toho jsem se nenadál.

Konečně našel se jeden Němec, správce zdejší vesnice Ing. H., který mi nabídl přístřeší i poskytl pomoc, a to v míře takové, jak to jeho stísněné poměry dovolují.

Sedím „doma“. Mám právo říci něco podobného? Člověk, který s třemi košilemi, jedním arabským a jedním evropským šatem, dvěma puškami, dvěma revolvery, trochou knih a podobných velenutně potřebných maličností nadužívá pohostinství svého bližního, sotva si může dovoliti podobný luxus, jako jest fráze „sedím doma“. Ale nemyslete si snad, že nejsem úplně bez štěstí. Naopak, aspoň na smůlu mám velké štěstí. A to proto, že „omnia mea mecum porto“* má v smyslu pro mne skutečnost naprostou. Vzdávám se dnes té rozkoše: po denním trmácení a honění motýlů při 35-45 °C teploučka klidně zapisovat svou příhodu, nehodu, smůlu, jednu za druhou.

Dne 25. října v nemocnici

Nyní tomu 22 dní, co nemocen trávím na loži. Dnes mne dlouhá chvíle dohání, abych zapsal příběhy minulé.

Jednoho krásného jitra vydal jsem se na malý výlet do Cape St. Mary, kde náhodou meškal prozatímní guvernér T. C. Carther. Jeho Excelence byla velmi laskavá a ihned mě pozvala do svého domu na sklenici vína, kde mi řekla, že by byla poctěna, kdybych své sídlo přeložil do Capu a jedl u jeho stolu. On sám lituje, že nemá ve svém domě žádné místnosti pro mne za příbytek. Našel jsem si kumbálek, kde celým

* *Všechno své s sebou nosím*

nábytkem je jedna stará postel, jeden slavník a staré proutěné sedadlo. Ani slechu ani vidu po nějaké podušce, příkrývce, po nějakém stole. Mr. Carther ukázal se býti vzdělaným entomologem, a to hlavně výtečným znalcem a horlivým sběratelem lepidopter.* Tři neděle jsme spolu chytali ráno lepidoptery, večer microlepidoptery,** já však také ze své záliby coleoptery.*** Jedl jsem u guvernéra, ale když ten odešel do města, což se opakovalo týden co týden, na dva až tři dny, nemohl jsem si nic jiného obstarat než drobet rýže a konec té písničky, že trpěl jsem hlad po celý čas, co byl guvernér vzdálen. Aby pro mne byl vařil guvernérův kuchař, stálo by mě milé jídlo až tři šilinky, a to při mém stavu financí bylo nemožné.

Guvernér odešel tentokráte na dobu šesti dnů. Jednoho dne vyšel jsem z domu na motýly a brouky, zásoben třemi pomeranči. Den byl nadmíru horký a já běhal až do 3 hodin odpoledne. Najednou se mne zmocnila jakási slabost, takže jsem se svalil na zem, kde jsem ležel plnou hodinu. Konečně jsem se ztěžka vracel domů, hodil sebou na slavník a beze všeho pohnutí ležel až do bílého rána, kdy jsem zase k sobě přišel. Celý den strávil jsem v poloomdlení, hlava mne bolela, po těle jsem cítil horko, ale žádný pot. V noci vanul chladný vítr. Měl jsem silnou koliku. Přicházela na mne nena-dálá slepota. Když jsem musil jít ven, zůstal jsem, třesa se na celém těle, více než čtvrt hodiny tiše stát, až jsem zase nabyl zraku. Třetího dne přiběhl celý udýchaný jeho Excellence guvernér a první jeho otázka byla, zda mám polštář pod hlavu a deku na přikrytí. Já ovšem

* krásnokřídých motýlů

** drobné motýlky

*** brouky

měl výmluvu za výmluvou, ale konečně se pan guvernér přece jen pravdy domakal, kázal pak přinést vše potřebné, vlastnoručně mne svlékl donaha, zabalil do prostěradla v studené vodě namočeného a pak do těžké deky, přinesl dvě láhve šampaňského, aby u mne dosáhl potu, ale nadarmo. Chudák běhal dva dny, přinášel mi čaje, limonády, ale můj stav se stával den ode dne povážlivější. Konečně rozhodl, že mne pošle do nemocnice. Kázal složit mé věci, zkonfiskoval na okně ležící peněženku a prohlédl její ubohý obsah, z čehož jsem nevěděl, mám-li se těšit nebo zlobit. Černoši mne naložili na nosítka, odnesli k moři do člunu a dovezli do Bathurstu do nemocnice, kde ležím dosud. Navštívili mne tu v době šestnácti dnů jednou pan guvernér, pětkrát dobrotivý pán Ing. H., Mr. Wilson, Mr. Spengel, tři francouzské milosrdné sestry, jejich převorka Němkyně a jeden francouzský misionář. Co mne očekává do budoucnosti? Kéž bych to věděl! V sobotu se očekává loď, která mi má přinést zprávy a peníze z Evropy. Přinese?

Barra, 27. února 1884

Po sedmnáctidenním pobytu opustil jsem nemocnici. Obdržel jsem také účet, který zněl na 90 franků a který jsem ovšem zapraviti nemohl, poněvadž mé finance klesly na 25 franků. Žádal jsem na government, aby mi byla popřána delší lhůta k zaplacení. Už upomínán nejsem. Pan Carther se za mne asi přimluvil u guvernéra, vrátivšího se z Anglie. Po mém odchodu

z nemocnice obdržel jsem dovození, abych bydlel v opuštěné místnosti zdejší omladiny. Účelem tohoto klubu bylo všemožně podporovati výrobu koňaku a elbsmithu. Jaký vznešený účel! Ale zcela hoden těch šlechtných lidiček zdejších. Musil jsem ovšem spáti na zemi. Zato jsem měl tu výhodu, že mi v noci nechyběla příjemná společnost pavouků a mravenců až do velkých myší a ještěrek. Podobné maličkosti jsou jen na začátku nepřijemné.

Deset dní po propuštění z nemocnice zimnice se vrátila a neopustila mne do dnešního dne. Některý týden nemohu ani povstati z lože. Jindy se mi zdá, že se úplně pozdravuji. Poslal jsem něco nasbíraných motýlů a brouků do Evropy, za ně jsem obdržel úhrnem 200 franků. Prodal jsem zdejším Žolof marabutům své marokánské šaty „dželabie“. Také oba revolvery a pušku byl jsem nucen zpeněžit. Vše to pohltil Bathurst.

Dva dny po Štědrém večeru složil jsem svých pět švestek, najal tři černochoů a spěchal vymřelým Bathurstem ke břehu Gambie, abych se přeplavil na druhou stranu řeky do Barra. Kromě mne usadila se v člunu četná společnost černochoů. Čtyřhranné, dřevěné dvě plachty se napjaly, a brzo větrem hnáni, poskakovali jsme po prudké řece Gambii. Do pěkné společnosti jsem se to dostal. Přihnala-li se silná vlna a hrozila nás zdánlivě pohroužití, spustila ženská část jeremiádu, a mužská jako zděšené stádo pobíhající, přiváděla člun z rovnováhy. Jeden marabut slavným a veledojemným způsobem zařikával vlny. Kormidelník a kapitán

v jedné osobě, aniž si toho kdo povšiml, pevně v ruce drže kormidlo, libě usnul, takže jsme narazili na písčinu. Člun se povážlivě naklonil, nedbalý kormidelník skutálel se z povýšeného svého místa dolů a spadl hlavou do naplněné kalabasy s mlékem. Když z něho vylezl, viděl pouze na jedno oko, na druhé připlácl se kus másla.

Kormidelník byl by se klidně zase měl k spánku, kdyby nebylo četných mu levitů majitelkou rozlitého mléka.

A to byly levity! Portugalské rybářky a marokánské židovky se vyznají v dialektech, ta čest jim patří, zde ale by byly přišly o palmu vítězství. Seděli jsme pevně a nezbývalo nic jiného než mělkou část řeky ku břehu přebrodit. Mne vzal na záda chlap obrovských plecí, když jsem mu slíbil rum.

U Barra jsem se usídlil u jednoho civilizovaného černocho s titulem policisty J. V. královny anglické a u něho píšu při slabé zimnici. Žiji zde sám mezi černochoy již dva měsíce, nemocen, neschopen nějaké činnosti. Platím měsíčně 25 franků za byt a jídlo, což ovšem je velmi málo. Zato také můj byt je slaměná chatrč a můj vždy hladový žaludek musí se spokojiti se dvěma talířky rýže vařené v palmovém oleji a kouskem smrduté učouzené mořské ryby. Abych si mohl přilepšiti nebo dát přinést alespoň chleba z Bathurstu, o tom není ani řeči. Že se mé zdraví tou přepeřenou rýží chutě mýdlové nechce lepší, je srozumitelné. Ale s tím vším vzal bych za vděk, jen kdyby nebylo nových, tíživých starostí.

Ty dva měsíce, co zde bydlím, jsem zapravil, ale přikvačí duben a já proň nic nemám. Z Evropy od obchodníků docházejí mne často psaní, v kterých jsem žádán o zásilky přírodnin. Má budoucnost by byla tedy zajištěna, kdyby nebylo mé nemoci. Zdejší lékař říká, zůstanu-li zde v tomto stavu až do měsíce června, to jest do deštivého počasí, že jsem ztracen, že musím nemoci podlehnout. Ono se lehce řekne: „Jděte na Kanárské ostrovy.“

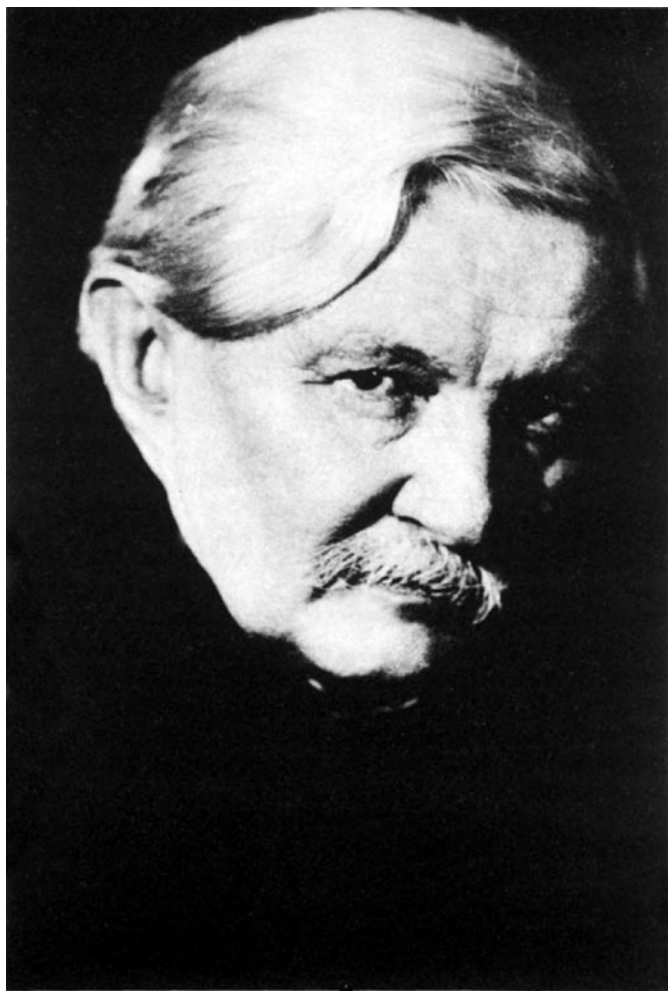
Tam byl by ovšem tonoucí můj život zachráněn. Ale peníze, peníze, kde já je ubožák mám sehnati? V celém světě nemám nikoho, od koho bych jich žádal.

Několik měsíců v deníku bez záznamu.

Šest měsíců tonul jsem mezi životem a smrtí, lože sotva opouštíje. Mráz mne obchází, když si na tu zimnici vzpomenu. Dosud je mi zápasiti s nedostatkem a nesmiřitelným mým nepřítelem osudem, nicméně mohu veseleji mluvit. Mé zdraví stále se lepší. Deštivé počasí uplynulo. Zimnice je u mne jen řídkým hostem. Rok utrpení zapomenut.

Můj život je jednotvárný, den co den týž pořádek, málokdy nějaká změna. Týden za týdnem, měsíc za měsícem ubíhají do moře věčnosti, člověk stárne a podnebím rychle chřadne, ani toho nepozoruje. Když před čtyřmi lety opouštěl jsem Evropu, jsa téměř ještě dítě, více sice na těle než na duchu, zdál se mi cíl můj tak blízek, tak blízek. Dnes leží zrovna tak vzdálen jako tenkrát. Timbaktu... africká fata morgana – nic více.

1927. E. St. Vrain

Doslov

*Naše edice titulu **V dálavách světů** vychází z předlohy vydavatelství *Sixty-Eight Publishers, Corporation* (Box 695, Postal Station A, Toronto, Ontario M5W 1G2, Canada), jež nese dataci červen 1983. Knižka u manželů Škvoreckých vyšla jako 139. publikace jejich podniku. Obálku navrhla Barbora Munzarová, autorkou grafické úpravy byla Věra Držmišková, kresbu v záhlaví nakreslil Ivan Steiger, cena byla stanovena na 10.75 dolarů. Výbor z cestopisů pak uspořádala a k vydání připravila Olga Svejková, která čerpala ze dvou zdrojů: z autorovy první tištěné publikace **Z cest E. St. Vráze** (1898) a pak ze čtyř svazků s jednotným titulem **Cesty světem** (1900-1904). Materiál měl ve zkratce ukázat „nejen pestrost dobrodružných zážitků cestovatelových, ale i šíři jeho odborných zájmů a množství poznatků a zkušeností, jež předával jak svým následovatelům, tak i celému českému přírodopisnému bádání“ (z ediční poznámky). Olga Svejková se rozhodla čerpat z původních zdrojů, z prvních vydání. Konstatuje dále v poznámce, že v textech se objevuje proto nejedna „jazyková nevytříbenost a nejednotnost. Avšak právě v těchto nedopatřeních spatřujeme určitý rys originality autora a jeho jazyka, a proto jsme se nikde nesnažili je upravovat, pokud nešlo o zjevnou tiskovou chybu nebo o viditelný tlak zastaralé jazykové normy.“ Podobně jsme se chovali my. Převzali text torontského vydání a opravili zjevné chyby, takto tedy i my respektovali autorův úzus, zejména v psaní cizích slov.*

*V knize jsou zastoupeny i texty autorovy dcery Vlasty Vrázové z její publikace **Život a cesty E. St. Vráze** (1937). Z této knihy je přetištěn i text Afrického deníku a Vrázovy verše.*

Obrazové přílohy, to je kapitola sama pro sebe. Olga Svejková uvádí, že se jedná – kromě dvou kreseb lodí – o reprodukce Vrázových snímků z vydaných knih. My jsme pracovali s jediným výtiskem dostupným v brněnské Moravské zemské knihovně a museli jsme pracovat pouze s těmito zdroji, navíc jen s těmi, které nejsou ve vlastnictví Národního muzea. Knihovně v Brně náleží velký dík za mimořádné zapůjčení titulu právě za účelem digitalizace vybraných fotografií.

M. H.

ENRIQUE STANKO VRÁZ

V DÁLAVÁCH SVĚTŮ

*Odpovědný redaktor Michal Huvar
K vydání připravila, graficky upravila
a sazbu provedla Jarmila Hamanová
Vydalo nakladatelství Carpe diem
jako svou 217. publikaci
v Brumovicích roku 2012*

Vydání čtvrté

www.carpe.cz

*Knihy, CD a DVD nakladatelství si můžete objednat na adrese:
Carpe diem, 691 11 Brumovice 175, Czech Republic
(tel. 737 444 221; e-mail: carpe@carpe.cz)*

E-knihy zakoupíte na portálu:

www.eknihulka.cz

Knihy pro iPad, doplněné dokumentárními filmy, koncertními záznamy, rozhovory, autorským čtením, záznamy z archivů, speciálními fotogaleriemi a dalším bohatým multimediálním obsahem najdete v App Store v aplikaci:

ISBN 978-80-87631-39-3